

1.

HEFJA SKAL STÓRVIRKA NÝSKÖPUN
Í ATVINNULÍFINU.

Stjórnin vill vinna að því að tryggja sjálfstæði og öryggi Íslands, með því m.a.:

Að athuga hvernig sjálfstæði þess verði best tryggt með alþjóðlegum samningum.

Að hlutast til um að Íslendingar taki þátt í alþjóða samstarfi, sem hinar sameinuðu þjóðir beita sér nú fyrir.

Að undirbúa og tryggja svo vel sem unnt er þáttöku Íslands í ráðstefnum, sem haldnar kunna að verða í sambandi við friðarfundinn, og sem Íslendingar eiga kost á að taka þátt í.

Að hafa náið samstarf í menningar- og félagsmálum við hin Norðurlandarákin.

Að taka nú þegar upp samningatilraunir við önnur ríki í því skyni að tryggja Íslendingum þáttöku í ráðstefnum, er fjalla um framleiðslu, verzlun og viðskipti í framtíðinni, til þess þannig að leitast við:

Að ná sem bestum samningum um sölu á framleiðsluvörum þjóðarinnar og sem hagkvæmustum innkaupum.

Að fá viðurkenndan rétt Íslands til sölu á öllum útflutningsafurðum landsins, með tilliti til alþjóðlegrar verkaskiftingar á sviði framleiðslu.

Að vinna að rýmkun fiskveiðilandhelginnar og við friðun á þýðingarmiklum uppeldisstöðvum fisks, svo sem Faxaflóa.

Samninganefndir verði svo skipaðar, að stéftum þeim, sem mest eiga í húfi verði tryggt að hagsmuna þeirra sé vel gætt.

Það er megin stefna stjórnarinnar að tryggja það, að allir landsmenn geti haft atvinnu við sem arðbæran atvinnurekstur.

Þessu markmiði leitast stjórnin við að ná m.a. með þessu:

Af erlendum gjaldeyri bankanna í Bretlandi og Bandaríkjunum sé jafnvirði eigi minna en 300 millj. ísl. kr. sett á sérstakan reikning. Má eigi ráðstafa þeim gjaldeyri án samþykkis ríkisstjórnarinnar og eingöngu til kaupa á eftirtöldum framleiðslutækjum:

Skip, vélar og efni til skipabygginga o.fl., samtals a.mk. 2000 milljónir króna.

Vélar og þessháttar til aukningar og endurbóta á síldarverksmiðjum, hraðfrystihúsum, niðursuðu, svo og til tunnugerða, skipasmíða o.fl. - um 50 milljónir króna.

Vélar og þessháttar til áburðarverksmiðju, vinnslu og hagnýtingu landbúnaðarafurða og jarðyrkjuvélar og efni til rafvirkjana o. fl. - um 50 milljónir króna.

Fært skal milli flokka, ef ríkisstjórnin telur ráðlegt, að fengnum tillögum nefndar þeirrar, sem um getur í 4. lið hér á eftir. Nefnd sú geri sem fyrst tillögur um frekari hagnýtingu erlendra innistæðna, svo sem um efniskaup til bygginga. Alemnnt byggingarefni svo sem sement og þessháttar, telst með venjulegum innflutningi. Efni til skipa véla og þessháttar sem smíðað er innanlands telst með innflutningi framleiðslutækja.

Ríkisvaldið hlutast til um að slík tæki verði keypt utanlands, eða gerð innanlands, svo fljótt sem auðið er.

Tæki þessi skulu seld einstaklingum eða félögum, og slík félaög m.a. stofnuð af opinberri tilhlutan, ef þörf gerist.

Framleiðslutæki, sem keypt kunna að verða fyrir framlag hins opinbera, að nokkru eða öllu leyti, skulu ekki seld með tapi, nema öll ríkisstjórnin samþykki eða Alþingi ákveði.

Ríkisstjórnin skipar nefnd, er geri áætlanir um hver atvinnutæki þurfi að útvega landsmönnum til sjávar og sveita til að forðast að atvinnuleysi skapist í landinu.

Ríkisstjórnin setur nánari reglur um starfsvið nefndarinnar og vald hennar. Skal það m.a. ákveðið, að nefndin skuli leita fyrir sér um kaup framangreindra framleiðslutækja erlendis og smíði þeirra innanlands og hafa milligöngu fyrir þá aðila, sem þau vilja kaupa og þess óska.

Komi í ljós, að vegna viðskiptareglna annara þjóða verði talið hagkvæmt eða nauðsynlegt, að einungis einnaðili fjalli um kaup ofangreindra tækja, svipað og nú er um sölu á flestri útflutningsvöru landsmanna, skal ríkisvaldið hafa alla milligöngu í þessum efnunum.

Við nýsköpun þá á atvinnulífi þjóðarinnar, er hér hefir verið getið, skal hafa sérstaka hliðsjón af þeim sölu möguleikum, sem tekst að tryggja Íslandi í heimsviðskiptunum.

Frankvæmdum innanlands í sambandi við öflun þessara framleiðslutækja skal haga með hliðsjón at atvinnuástandi í landinu, í því skyni, að komið verði í veg fyrir atvinnuleysi, meðan verið er að útvega hin nýju framleiðslutæki.

Ríkisstjórnin mun taka til athugunar hverjum öðrum frankvæmdum ríkisvaldið skuli beita sér fyrir í því skyni, að forðast atvinnuleysi.

Fjár til þessara þarfa skal, að svo miklu leyti, sem það fæst eigi með sköttum, aflað með lántökum, e. t. v. skyldulánunum. Athugað skal, hvort til greina komi skylduhluttaka í atvinnutækjum eftir fjáreign.

Ríkisstjórnin leggur áherzlu á að tryggja vinnufriðinn í landinu, og hefir í því skyni aflað sér yfirlýsinga frá stjórn Alþýðusambands Íslands og framkvæmdaneindar Vinnuveitandafélags Íslands um þetta.

Ríkisstjórnin hefir, með samþykki nægilegs meirihluta Alþingis ákveðið:

Að sett verði á þessu þingi launalög, í meginatriðum í samræmi við frumvarp það, er 4 alþingismenn, einn úr hverjum þingflokki, nú hafa lagt fyrir Efri deild Alþingis, með breytingum til móts við óskir B.S.R.B.

Að samþykkt verði frumvarp það, er nú liggur fyrir Alþingi, um breytingu á dýrtíðarlögunum.

Með því að fjárlagafrumvarp það, er nú liggur fyrir Alþingi, er raunverulega með stórkostlegum tekjuhalla, og er auk þess þannig úr garði gert, að ekki verði með nokkru móti hjá því komist að hækka útgjöld til verklegra framkvæmda verulega frá því, sem þar er áætlað, mun stjórnin tilneydd að leggja á allháa nýja skatta, þar eð hún telur sér skylt að gera það sem unnt er, til að afgreiða hallalaus fjárlög. Verður leitast við að leggja skattana á þá, er helst

fá undir þeim risið, og þá fyrst og fremst á stríðs-
gróðann. Skattar á lágtekjumenn verða ekki hækkaðir.

Eftirlit með framtölum verður skerpt.

Ríkisstjórnin hefir með samþykki þeirra þingmanna, er
að henni standa, ákveðið að komið verði á, á næsta ári,
svo fullkomnu kerfi almannatrygginga, sem nái til allrar
þjóðarinnar, án tillits til stétta eða efnahags, að
Ísland verði á þessu sviði í fremstu röð nágrannþjóðanna.
Mun frumvarp um slíkar almannatryggingar lagt fyrir næsta
reglulegt Alþingi, enda hafi sérfræðingar þeir, er um
undirbúning málsins munu fjalla, lagt fram tillögur
sínar í tæka tíð.

Ríkisstjórnin hefir ákveðið og tryggt, að samþykkt verði
á Alþingi, að Ísland gerist nú þegar þátttakandi í I.L.O.
eða í þeirri stofnun, er við hennar störfum kann að taka.

Ríkisstjórnin vill gera það sem í hennar valdi stendur til
þess að hindra, að tekjur hluta sjómanna rýrni, enda verði
leittast við að bæta lífskjör þeirra og skapa þeim meira
öryggi.

Ríkisstjórnin mun leggja kapp á að hafa sem öruggastan
hemil á verðlagi og mun vinna að því, að sem minnstur
kostnaður falli á vörurnar við sölu þeirra og dreifingu.
Verður tekið til ítarlegrar athugunar á hvern hátt þessu
marki bezt verði náð.

Loks hefir ríkisstjórnin ákveðið, að hafin verði nú þegar
endurskoðun Stjórnarskrárinnar, með það m.a. fyrir augum
að sett verði ótvíræð ákvæði um réttindi allra þegna þjóð-

félagsins til atvinnu, eða þess framfaris sem tryggingar-
lögjöfin ákveður, félagslegs öryggis almennrar menntunar
og jafns kosningarréttar.

Auk þess verði sett þar skýr fyrirmæli um verndun og eflingu
lýðræðisins og um varnir gegn þeim öflum, sem vilja vinna
gegn því. Endurskoðun þessari verði lokið svo fljótt, að
frumvarpið verði lagt fyrir Alþingi áður en kosningar fara
fram og eigi síðar ein síðarihluta næsta vetrar og leggur
stjórnin og flókkar þeir, er að henni standa, kapp á að
frumvarp þetta verði endursamþykkt á Alþingi að afloknum
kosningum.

Stjórnin beiti sér fyrir að sett verði nefnd, skipuð
sulltrúum frá ýmsum almennum samtökum, stjórnarskrárnefnd
til ráðgjafar.

Er forsætisráðherra hafði lesið fyrir þingheimi stefnuskrá
stjórnarinnar, mælti hann á þessa leið:

Eins og menn sjá, hefir stjórnin sett sér þau tvö höfuð-
markmið að tryggja sjálfstæði og öryggi Íslands út á við
og að hefja stórvirka nýsköpun í atvinnulífi þjóðarinnar.

Stefna stjórnarinnar út á við er ljós og þarfnast engra
skýringa. Vona ég að hún fagni óskiptu fylgi þjóðarinnar.

Um stefnumarkið inn á við skal ég leyfa mér að fara
örfáum orðum til skýringar.

Svo sem kunnugt er, hafa allir þingflokkarnir staðið í nær óslitnum samningaumleitunum um málefna­grundvöll og myndun fjögurra flokka stjórnar allt frá því í byrjun júní f.l. og þar til mánudaginn 2. þ.m., að Framsóknar­flokkurinn lýsti yfir, að hann myndi eigi lengur, að óbreyttum kringumstæðum, taka þátt í þeim viðræðum. Í öllum þessum umræðum hefir frá öndverðu ríkt fullkomið samkomulag um, að kappkosta bæri að tryggja, að þeim fjármunum er Íslendingum hefir áskotnast, yrði varið til þess að byggja upp atvinnulíf þjóðarinnar til sjávar og sveita og koma því í nýtizku horf, en yrðu ekki að eyðslueyri.

Þetta meginatriði hefir nú stjórnin tekið upp í stefnuskrá sína. Ákveðið er, að fyrst um sinn skuli bundnar 300 milljónir kr. af erlendum innistæðum þjóðarinnar, er eigi megi gera að eyðslueyri og eigi að verja til annars en nýsköpunar atvinnulífsins. Þessi gjaldeyrir er til sölu hverjum þeim, sem hann vill kaupa til einhverra þeirra framkvæmda, er falla inn í nýsköpunina, og mun stjórnin eftir megni greiða götu þeirra, er hefjast vill handa í því skyni, jafnt til sjávar sem sveita. Því til tryggingar, að ekki lendi við orðin ein, mun ríkisstjórnin láta leita fyrir sér um kaup slíkra tækja erlendis og smíði þeirra héraðs, Er það ætlað, að einstaklingar og félag, þar með talin bæjar- og sveitarfélög, kaupi þessi tæki, og gert ráð fyrir, að ef þess gerist þörf, muni ríkisstjórnin hlutast til um stofnun félaga í því skyni. Jafnframt verður að gera ráð fyrir, að ríkið sjálft geti orðið eigandi einhverra tækja. Fari svo, er ákveðið, að þau tækj megi ekki selja með tapi, nema öll stjórnin sé sammála, eða Alþingi ákveði. Er slíkt til öruggis.

Um öflun þessara tækja er öllum gert jafnhátt undir höfði, og er ætlað, að í þessum efnum ríki fullt frelsi. Fari hinsvegar svo, að viðskiptareglur annarra þjóða verði með þeim hætti, að Íslendingum sé farsælast eða jafnvel að eigi verði hjá því komist, að einn aðili fjalli um málið af Íslendinga hálfu, mun ríkisstjórnin að sjálfsögðu hniga að því ráði. Þarf mönnum ekki að bregða við slíkt hér á landi. Hér hefir í nær áratug innflutningut flestrar vöru verið bannaður, án sérstaks leyfis hins opinbera, og nú um skeið nær öll útflutningsvaran verið seld af umboðsmönnum ríkisvaldsins.

Komi til verulegra útgjalda ríkisins af þessum efnum, er ætlað að gera það með lántökum. Kemur þá til mála að skylda menn að taka þátt í þeim lánum, eða jafnvel til þáttöku í þeim fyrirtækjum, er ríkið stofnar til. Er fullkómlega réttmætt, að ríkisvaldið beiti sér fyrir því, að skjótfenginn auður sé þannig látinn þjóna því hlutverki, að auka veitsæld almennings í landinu.

Að þessari stjórn standa menn, sem hafa í grundvallaratriðum sundurleitar skoðanar á, hvaða þjóðskipulag hentir Íslendingum best. Þeir hafa nú komið sér saman um að láta ekki þann ágreining aftra sér frá að taka höndum saman um þá nýsköpun atvinnulífs þjóðarinnar, sem ég hefi lýst, og sem er kjarni málefnasamningsins, ogbyggð er á því þjóðskipulagi, sem Íslendingar nú búa við. Það er svo ráð fyrir gert, að áfram haldist sú skipan, sem nú er á starfrækslu atvinnutækja í landinu. Rekstur einstaklinga, félaga, bæjar- og sveitarsjóða og ríkisins haldist. Í hve ríkum mæli hverju úrræði fyrir sig verður beitt, veltur að sjálfsögðu nú sem fyrr, ýmist á framtaki hvers aðilans um sig eða þingviljanum eins og hann hverju sinni er. Það er öllum þessum flokkum til lofs, að hafa

sýnt þann stjórnmalabroska, að láta eigi deilur um stefnur standa í vegi fyrir því mikilvæga höfuðhlutverki: nýsköpun atvinnulífs þjóðarinnar.

Ég hef þá lýst meginstefnu stjórnarinnar. Hún hnígur að því, að leitast við að forðast, að hinn skjótfengni auður renni út í sandinn. Hún hnígur að því, að leitast við að úthýsa því böli - atvinnulaysinu - er oft og í vaxandi mæli hefir þjáð fjölda íslenzkra heimila og spillt líðan, heilsu og lífi sorglega margra.

Það hlutverk er stórbrotið og göfugt. Enginn mun dirfast að mæla því í gegn. Hitt er annað mál, hversu bjartsýnir menn eru á sigurhorfurnar.

Vík ég þá að öðrum viðfangsefnum stjórnar og þings, og fyrirheitum er ríkisstjórningsfur.

Varðandi setningu nýrra launalaga, vill stjórnin segja það, að henni eru að vísu ljósir anmarkar á því, að slík löggjöf sé sett einmitt á þessum tímum. Hins vegar verður líka að viðurkenna, að tæplega verður lengur við unað það ástand, er nú ríkir í þessum efnun. Á frá ári eru gerðar handahófs breytingar á kjörum einstakrasstafsmanna ríkisins, án þess að nokkurs samræmis sé gætt um kjör þeirra er sömu eða svipuð störf inna af hendi. Afleiðing þessa er, að skapast hefir áberandi misræmi, sem veldur réttmætri og stöðugt vaxandi óánægju. Verður eigi til lengdar staðið gegn því að færa þessi mál í heildarkerfi, og hefir stjórnin nú ákveðið að setja ný launalög, enda þótt því fylgi nokkur útgjaldaauki fyrir ríkissjóð.

Um breytingu á dýrtíðarlögunum er óþarft að ræða. Það mál hefir verið skýrt í blöðum og útvarpi, og liggur því alveg ljóst fyrir.

Varðandi álagningu nýrra skatta er það eitt að segja, að óumflýjanleg nauðsyn knýr til þess. Mun innan skamms upplýst fyrir Alþingi öllu og almenningi í landinu hversu þeir reikningar standa, og verður það enginn fagnaðarboðskapur.

Skattarnir verða lagðir á þá, sem mest hafa gjaldþolið. Jafnframt verður reynt að auka tekjur ríkissjóðs með því að skerpa eftirlit með skattaframtölum.

Þá hefir ríkisstjórnin ákveðið og tryggt því þingfylgi, að lögfesti verði fullkomið kerfi allmanna trygginga. Má vera að sá ásetningur sæti gagnrýni einhverra og skal ekki að þessu sinni langt út í það farið. Vafalaust neitar því enginn, að æskilegt sé, að Íslendingar fylgist með nágretta þjóðunum í þessum efnum. Um hitt verður spurt, hvort við séum bærir að standa undir kostnaði af slíkri löggjöf. Úr því verður að sjálfsögðu reynslan að skera, og skal um það eitt sagt, að ef nýsköpun atvinnulífsins nær settu marki, verður hér á landi um lítið eða ekkert atvinnuleysi að ræða. Sá, sem því þorir að tveysta, þarf ekki að óttast hina væntanlegu ttryggingalöggjöf, því þá mun hvorttveggja, að hún kalli aðeins á hóflegan útgjaldaauka og að jafnframt verði þá fyrir hendi mikið gjaldþol skattþegnanna.

Varðandi aðrar yfirlýsingar ríkisstjórnarinnar skal látið nægja að vísa til málefnasamningsins.

Menn eru misjafnlega trúaðir á að þetta samstarf blessist. Ég skil það vel. Ríkisstjórnin hefir sjálf sínar efasemdir. Einnig og ekki sízt vegna þess, að margt mun verða á okkar vegi, sem við eigum nú enga von, og myndi þó ærinn vandi við það að ráða, sem við þykjumst sjá, að í vændum er.

En hverjum augum, sem á þetta er litið, verða þeir vafalaust fáir sem ekki viðurkenna, að nú var ekki margra góðra kosta vöð. Í nær tvö ár hafði landið mátt heita stjórnfrítið, vegna þess að samstarf var ekki milli stjórnar og þings. Hafði þegar hlotist mikið tjón og verður þó eigi með tölum talið.

Framundan eru örlagaríkir tímar, sem kalla á snöggar ákvarðanir og samstillt átök. Friðarsamningarnir geta haft mikla þýðingu fyrir stjálfríði þjóðarinnar. Efnahagsafkoman mun að mjög miklu leyti fara eftir þeim alþjóðasamningum sem gerðir verða um verzlun og viðskipti þjóða á milli, og hverjum samningum Ísland kemst að við önnur ríki. Það ríður því á miklu að svo verði um búíð, að þessir samningar fari sem best úr hendi.

Jafnframt er höfuðnaðsyn að stöðva hinn áleitna vöxt dýrtíðarinnar í landinu.

Stjórn sem ekki naut stuðnings Alþingis, en sat aðeins í skjóli flokkadeilna, var að sjálfsögðu hvorki fær um að sjá þessu þessum nauðsynjum þjóðarinnar borgið, né heldur að hefja þá nýsköpun, sem stjórn, ef nýtur öruggs stuðnings þingmeirihlutans ætti að reynast bær um að framkvæma.

Það er því alveg víst, að aldrei hefir Íslendingum verið meiri nauðsyn en einmitt nú að eyða a.m.k. í bili, flokkarígnum og stéttabaráttunni, og sameina kraftana til lausnar stærstu viðfangsefna.

Að lokum vil ég aðeins segja örfá orð, er ekki snerta stjórnina sem heild.

Í marga mánuði hefir Sjálfstæðisflokkurinn haft forystu um tilraunir til myndunar 4 flokka stjórnar. Held ég, að enginn neiti, að flokkurinn hefir innt það verk af hendi með þolinmæði og þrautsegju. Ég harma, að það bar ekki ávöxt.

Eftir að forseti Íslands hafði falið mér að mynda stjórn, og ég, með samþykki flokks míns, tekist á hendur að gera tilraun til þess, snéri ég mér fyrst til Framsóknarflokksins enda höfðu nokkrum sinnum, að frumkvæði Sjálfstæðisflokksins, farið fram samtöl milli samninganefnda þessara flokka um myndun stjórnar þessara tveggja flokka, ef ómögulegt reyndist að ná viðtækara samstarfi. Framsóknarflokkurinn neitaði að ganga í stjórn, er Sjálfstæðisflokkurinn myndaði, en bar í þess stað fram tillögu, sem Sjálfstæðisflokkurinn gat ekki fallist á.

Ég sneri mér því til Albýðuflokksins og Sameiningarflokks albýðu - Sósíalístaflokksins, og hafa þær samningumleitanir nú leitt til stjórnarmyndunar.

Það var ég sem strax í öndverðu bauð fram, að hver þeirra þriggja flokka er saman starfa nú, hefði tvo ráðherra, alveg án hliðsjónar af þingmannafjölda hvers flokks fyrir er að slá því föstu að formi og efni, að hér starfi saman þrjár aðilar, jafnir að rétti, skyldum og ábyrgð.

Það hafa gengið miklar sögur af þessum samningum og ekki allar trúlegar. Er ekki laust við, að þess hafi verið freistað að ófrægja alla, sem að þeim hafa staðið. Sjálfstæðisflokkurinn átti ýmist að hafa gleypst hina flokkana, eða þeir hann. Reynt hefir verið að dreyfa út, að Alþýðuflokkurinn hafi látið hlut sinn fyrir Sameiningarflokki alþýðu - Sósíalístaflokki, eða öfugt, alveg sitt á hveð, eftir því, sem best hefir verið talið henta.

Nú hefir blæjunní verið svift frá. Nú sjá menn framan í staðreyndir. Í okkar augum, sem að þessu stöndum, er hér á ferð alvarlegur ásetningur. Við slíðrum flokks-sverðin. Við semjum vopnahlé um hríð. Við höfum ákveðið að samæna kraftana í því skyni að freista þess, að tryggja, að hinn óvænti gróði reynist ekki aðeins stundar víma. heldur grundvöllur nýrra athafna, nýrra afkomuskilyrða, nýs menningarlífs, breyttar og bættrar afkomu fyrir þá þjóð, sem lengst af hefir búið ófrjáls og efnalega snauð í landi sínu, en nú hefir öðlast frelsi og sæmileg skilyrði til góðrar efnahagsafkomu.

Herra forseti - háttvirtu alþingismenn.

Á þessu ári höfum við Íslendingar endurreist lýðveldi á Íslandi. Þar með hefst nýtt tímabil í stjórnmalasögu þjóðarinnar.

Deir, sem að ríkisstjórninni standa, vona einlæglega, að sú nýsköpun atvinnulífsins, sem nú á að hefjast, megi verða upphaf nýs velmegunar-tímabils í atvinnusögu þjóðarinnar.

Megi þær vonir rætast, svo og fjárhagsleg velgengi og öryggi festi og treysti hið endurheimta þjóðfrelsi.

Ríkisstjórnin væntir góðs samstarfs við alla háttvirta alþingismenn og biður um skilning þjóðarinnar og velvilja.

Ísafold og Vörður, 4. nóvember 1944.